

Možnost 105

© Sh 2008-2009

„Vím víc, než jsem se dozvěděl.“

Možnost 105

zima 2008 - 2009

obsah (Sh): dopisy z lázní

Milí bratři řeholníci,

milí Lázeňští hosté, píšu z lázní, jaké jiné, vhodnější prostředí jsem si mohl najít. Kde jinde se dá jen tak zírat, civět, nechat plynout čas než v lázních, kde se dá lépe posedávat v kavárně s hůlkou špacírkou (tady na Slovensku paličkou). Sedím u bazénu, civím do pohupující se hladiny, nechávám si v horké vodě masírovat zátylek proudem bublin, až mi hlava poskakuje – ale uvnitř nic, bezčasí, prázdno. Moc tady toho není, ale pokud tu něco je, tak je to bizardní, nějak deformované, nepravidelně nazvětšované tou zvláštní optikou beznadějně tráveného času „působení“, ve kterém je člověk pasivním objektem procedur.

Snad právě proto jsou obrazy světa v lázních skutečnější než naše každodenní vidění; svět se tu jeví jako náhle vyrostlý pubertální mladík, který neví, co sám se sebou. Dvojitý život? Jak málo může člověk chtít, a napadá mě otázka, jestli nejvíc nechce tehdy, když nechce, tedy abych to řekl na plnou hubu: že nejvíc chce, pokud „nechce“. Nevím.

Rozhodně se nechci vyhýbat tomu, co je výzvou, a nerad bych skončil starou pohádkou:

Za devatero horami a devatero řekami, chtěli, nechtěli, žili, umřeli.

A tak tu sedím v lázních a píšu dopisy přátelům.

Milý Beruško,

dnes je úplněk a zcela jistě i nějaká významná konjunkce, protože nebe je zatažené a na obloze nic není vidět. Ono při úplňku na nebi stejně nic pořádně vidět není, ani na Měsíci, nikde ani trocha stínu, kde by si oko odpočinulo. To ti náhodou věřím, když už ne ty miliardy kilometrů a miliony světelných let. Tedy věřím – nevěřím: žijeme ve dvou světech. V tom jednom měříme elektromagnetické vlny, recentní záření a můžeme vypočítávat, jak bude vypadat Velký vůz za milion let, je to jistě vzrušující – ale je to skutečný svět? Nevím, beru ho jen jako rámeček, trochu k pobavení, a víc žiji v tom druhém: v tom, který se nedá roztáhnout do nekonečných velikostí, ale zase se v něm můžeme setkat a můžeme se také po ránu divit tomu, jak je možné, že byl farář s námi nad ránem v poslední vinárně, jinak by přeci nemohl na naši situaci navázat svým kázáním.

To, jak žijeme, je zkrátka hodně jiné než měřitelný a matematicky otevřený svět hvězd, galaxií a kdoví jaké energie a hmoty, která se nám doposud skrývá. Nebo spíš naopak: je dobře, že jsme se „podívali“ hodně daleko a také se mi líbí, když se mohutná kopule s dalekohledem pomalu otáčí za nějakou hvězdou, ale neměli bychom si plést to, co je dřív a co později. Neměli bychom si plést to, co je důvěrně známé, přímo člověku přístupné a to, co je zprostředkované, abstrahované, přístupné jen za cenu nějakých zjednodušení nebo zakrytí něčeho jiného. Zkrátka – když se dívám do dalekohledu, nevidím si na špičky bot, nevidím nic okolo sebe. Mohu se zvědavě podívat, ale proč bych měl chodit celý život s dalekohledem na očích. Volám sláva dalekohledům, zvláště když Bůh dá a na obloze je skrz ně něco vidět.

Milá Dano,
píšu ti pozdrav z lázní a zároveň přání, pro které jsem zvolil formu zaříkávadla:

Z mokasínu třásně
ať je ti dnes krásně
u Baťovy usně
ať ti není hnusně

Milý Žistene,
dík za zprávy z krasu, pochopil jsem z tvého dopisu, že v jeskyních je stále tma a v těch neobjevených že ani tma zatím není, neb jak mluvit o tmě tam, kde není světlo ani „občas“, „někdy“.

Vždyť přeci světlo a tma byly stvořeny poměrně pozdě, jako den a noc (a ta jiná tma, tma nad propastnou tůň před stvořením světa – jak ji vůbec rozumět?). Zkrátka těším se, že se nám zas někdy podaří být „lucifery“, světloňši, vnést světlo tam, kam ho dosud nikdo nedonesl, osvětit to, co doposud nebylo osvětleno; v tom jsem spíše platonikem a naše světlo (včetně světla našeho rozumu) považuji za něco odvozeného, světlo slunce, karbidek, nifek a dnes všelijakých diodových vymyšleností – všechno to jednou pobledne, až se splní, že

„... nebude třeba ani světla slunce, ani světla lampy, a Bůh je bude ozařovat a bude kralovat na všechny věky věků...“

Jen nevím, jestli přitom uvidím i jeskyně, od kterých jsme byli jen krůček, jestli mě to potom ještě bude zajímat. Snad ano, protože tajemství přeci zůstane tajemstvím, není vázáno na světlo a tmu. Tajemství je spojené s tím, co jsme neudělali a udělat mohli a měli, s cestami, na které jsme se nevydali, s tím, čím jsme se mohli stát a čím jsme se nestali.

Věřím, že stejně tak uvidíme i jeskyně, do kterých jsme se nedostali, protože jsme byli nepozorní, předčasně jsme to vzdali nebo nechali odvést svoji pozornost... a stejně tak poznáme i ty, které jsme neoslovili, i když jsme měli, místa, kde jsme se měli zastavit a která jsme bezhlavě prošli... Proto netoužím po expedicích, nezajímají mě nejhlubší a největší jeskyně světa, úplné encyklopedie všeho. Raděj se ptám, kde je moje místo ve světě a co mám dělat. Jo – a souhlasím s tebou, nejlepší je si při chůzi lehnout, nejspíš do bláta. Alespoň v jeskyni se tak dostaneš nejdál.

Vážený JiKu,

využívám lázeňského bezčasí, abych se znovu vrátil k místu, kde se rozcházíme: já s prezentovanou důvěrou, že porozumění „předbíhá“ logické argumenty (které navíc mohou být pro stejnou věc nebo názor různé) a vy s tím, že ač vědec vzdělaný v logice, „nerozumíte mi“. Uznáváte přitom, že věcně reaguji na váš článek (tedy že já vaši argumentaci rozumím), z celé té nevyvážené situace pak nacházíte jednoznačné řešení: Máte-li mi porozumět, potřebujete překladový slovník, který by vám mohl pomoci nahlédnout do mnou používaných pojmů, překladatele, který by „uměl“

přeložit moji řeč do vaší řeči. Snad je to takhle možné, ale domnívám se, že to není nutné a že to ani není obvyklé, a navíc tím problém „porozumění“ neřešíte, ale přenášíte na někoho jiného.

I překladatel by přeci na začátku stál před stejným problémem jako vy. Domnívám se, že stačí jistá otevřenost, která umožňuje ptát se po předpokladech toho či onoho tvrzení – vždy když s někým mluvím, vytvářím si přeci „slovník vzájemného porozumění“. Nevěřím na překladatele, kteří „znají dvě řeči“ a zprostředkovávají mezi nimi. Je to klam, vždy se jeden půdorys „překlápí“, přenáší do půdorysu druhého, nebo jinak řečeno pojmově interpretuje v jiné (vlastní) řeči.

Proto jsem se vám snažil sdělit, že není žádný „preferovaný obecný půdorys“, jehož by byl někdo vlastníkem, že myslíme-li svět, tak jistě používáme některé obecné prvky, které už máme jako prefabrikáty myšlení, ale rozhodně takovým preferovaným obecným půdorysem není nějaký „jazyk vědy“. Který že by to měl být? Ukažte mi ho, převedu ho na půdorys svůj, budu ho interpretovat.

Mám velkou nedůvěru vůči těm, kdo ví, jak to se světem je (a to platí i o struktuře, ve které se dá svět popisovat), vždy znovu a znovu říkám – ano, i takto lze věc vnímat, i takto se dá dosáhnout nějakého porozumění věci (světu). Ale nic víc. Nevěřím, že ve světě se dá nějak snadno vytvářet schéma „pravdivých tvrzení“, jejichž platnost by měla takovou povahu, jakou lze nalézt u některých matematických výroků. Jsem velkým zastáncem metafyziky proti všem, kdo žijí v představě, že se sami nějak podílejí na transcendenci jako procesu, na více či méně titánském sebe-přesahu, rozvrhu člověka do sfér, které mu jsou jinak zcela nedostupné. Považuji to za největší hřích, pýchy který znám, a je jím dnes prolezlé skoro všechno myšlení o Bohu, které znám. Ale na druhou stranu přeci (např. s Distancí) nemohu být tak naivní, abych chtěl metafyziku jako celek přetáhnout do profánního světa a do našeho lidského času. Vždyť by to bylo skutečné peklo, s držiteli věčných pravd bych opravdu nechtěl žít a být na ně odkázán!

Nevěřím na držitele „pravd“, na preferované systémy myšlení, na překladatele. Věřím v smysl tázání a schopnost člověka sledovat argumentace toho druhého, promítat si je do dalších souvislostí.

Věřím, že pokud sleduji myšlení druhého (i když je odlišné od mého), může to vést k obohacení. Obráceně formulováno – hloubky myšlení se nedobírám jen tím, že rozvíjím svoji vlastní řeč, ale také tím, že se učím vnímat jako „nosnou“ i řeč druhých.

Milý Václave,

už dávno jsem pojal úmysl ti napsat dopis, však už při naší poslední návštěvě jsem ho avizoval, i jeho téma: „proč si myslím, že svět zahyne na kavárenský humanismus a proč mám mezi kavárenskými humanisty dobré přátele“.

Dlouho jsem si s obsahem tohoto dopisu pohrával, zejména ve vlcích, kdy jsem napolo klímbal a vlídně jsem se rozkládal kolébán, nebo naopak, když jsem měl pár hodin před odevzdáním nějaké důležité práce, do které se mi ale vůbec nechtělo. Mnohokrát jsem toto téma přesýpal v hlavě, ale stále mi chyběla potřebná lehkost v přístupu k němu, a nač bych psal hloupé mravoučné eseje... Až tady, když mi na zátylek padal proud horké vody a já pak celý zpitomělý jen tak odpočíval na mělčině s hlavou naznak opřenou o přepad, věděl jsem najednou, že tohle téma muselo být avizováno, muselo být vysloveno – a ponecháno. Napůl jako otázka, napůl jako mírně láskyplná a mírně zlomyslná provokace a také proto, že bych přeci s žádnou odpovědí ani já nemohl být spokojen.

Milí Ondráčkovi,

posíláme pozdrav z lázní, a jak jinak než v řeči veršů

Uletěly myšlenky
uletěly včely
kdo mi najít pomůže
cestu k Porta Coelli?

Svěřuji se královně
svěřuji se panně
ta mě jednou dovede
až k nebeské bráně

A ještě jednu:

Nad vodní hladinou
vznáší se pára
že krásné dny pominou
kdopak se stará?

Nad vodní hladinou
zaznívá ABBA
a pod ní chorálu
ozvěna slabá

vlídné je bezčasí
termálních lázní
ozvěna chorálu
v hlavě mi zazní

Domine, labia mea aperies
et os meum annuntiabit
laudem tuam

Milý Jakube,
byli jsme teď na prohlídce nové budovy Národní technické knihovny, která se má otevřít v létě,
a vyslechli jsme též úvahu našeho průvodce o tom, že jednou bude možná tahle budova prázdná,
již teď se většina technických časopisů vydává „jen“ elektronicky. Publikace s tabulkami a grafy?
Nesmysl, pokud se s tím nedá pohrát na obrazovce... Knihovna je proto budována jako prostor
interaktivity.

Ale co to je interaktivita, napadlo mne? Je to dostatečně zřejmé? A čemu slouží knihovník, tedy ten, který kdysi sepisoval jmenný a věcný lístkový katalog?

Po období naivního nadšení z internetu už se zdá, že všichni poněkud ochladli v očekávání – v internetovém prostředí se dá efektivně najít jen to, co hledají také ostatní. A co s těmi, kteří hledají to, co nikoho jiného naopak vůbec nezajímá? Nabízíš Wikipedii, ale v tom je cosi ošidného. Proč je na vyhledávacích ikona „zkusím štěstí“ - zavede vás rovnou tam, kam jdou všichni, koneckonců co je na tom, že nedostanete odpověď na to, na co jste se ptali – vždyť v počátku tázání je stejně nejistota v podobě spíše intuitivně formulované otázky... A navíc většinou stejně chceme se utvrdit, socializovat, nalézt společné motivy... chceme vědět, na co se ptají ostatní. Jeden mladý muž přinesl domů knihu, která okázale trčela z domácí knihovny, a po mém podivení se odpověděl: vybíral jsem si z vrácených a dosud nezařazených věcí, chci vědět, co čtou ostatní...

Knihovněm nehrozí to, že budou ubývat tištěné tituly, hrozí, že bude obývat okruh čtenářů, kteří budou chtít číst něco jiného než ostatní. Je pravděpodobné, že většina čtenářů se přizpůsobí internetovému výběru a nabídce vyhledávačů a knihovny by se tak mohly stát hodně interaktivní, protože budou potřebovat „cool“ tituly v desítkách exemplářů, ale zas je budou moci v klidu vyřadit, až vlna zájmu pomine.

A knihovník – ten je dnes především k tomu, aby říkal, co je „na vlně“, co se „čte“. Alespoň mi to tak připadá. Jen nemám strach o toho ztraceného bláznivého (náhodného) čtenáře, který neví co chce, ale je to zcela jistě něco, co nechtějí ostatní. Brzy to vzdá na Google, s hučící hlavou odejde od super – interaktivní bezobslužné přepážky, která mu sežere kartu a nic nevydá, a navíc se pak bude bez karty marně snažit z knihovny odejít. Ale to, co má přečíst, si stejně přečte, protože mu to půjčí kamarád, a nebo najde zapomenutou knihu někde v kontejneru nebo bedně před antikvariátem.

Jestli mu jako knihovník budeš umět nějak pomoci – tím lépe.

Jinak lázeňský pobyt si krátím psáním básniček pro vaše děti, předpokládám, že to někdy vytisknu v celku, a tak zatím závdavek:

Na pěší zóně
potkal jsem koně
běží mojí hlavou šedou
zdali jsou a nebo jedou

Hleďme, to je podívaná
na řece kra, na ní vrána
zase mám myšlenky hravé
stojí vrána, nebo plave?

Milý Antoníne,

krásně jste si s Mírou notovali, jak bych mohl být docela dobrý parták, kdybych tolik nevysvětloval a nerozvíjel každý prd. Mohl bych vám dát oběma za pravdu, protože zcela jistě mnoho z těch témat, která „pitvám“ (a otravuji s tím svoje nejbližší okolí) je zcela jistě zbytečných. Jenže já nevím, která z nich. U Míry je ti jistě blízké, že dělá druhou vysokou školu „jen tak bokem“, vede celkem prosperující podnik a moc si s ničím neláme hlavu... jenže si všimni, že i on se na tom či onom mém „rozvíjení“ docela rád sveze, stejně jako se na leccčems vezeš ty. A myslím, že už víš, že se nemůžeš spoléhat, že tenhle „vopruz“ chytrých řečí bude dál zcela samozřejmě doléhat zvenčí, není tak úplně od věci začít se zabývat světem. Moc se mi líbilo, když jste s Jakubem mluvili o tom, do jaké míry je perspektivní zabývat se prodejem úplně zbytečných věcí – jen proto, že je to dobrý byznys.

Jo, bavit se s lidma a otevírat se jejich pohledu na svět, dobrej program. A ten můj vopruz? Neboj, všechno pomine a třeba z toho vyrostu.

Milý Míro,

já vím, že je to s tvým čtením Možnosti všelijaké, ale tenhle dopis si snad přečteš dvakrát, není zbytečně dlouhý, aby tě neodradil a třeba tě po jeho přečtení bude zajímat, co jsem napsal ostatním. Tobě posílám jen velmi malý příspěvek do tvjí velmi rozsáhlé knihovny

Jedna dva
potkal lva
Bál se? Kecy,
lev byl v kleci

Milý Michale,

píšu dopisy z lázní a taky básničky – říkačky pro vnoučata a tobě chci také nějakou poslat, i když vím, že jsi na výchovu náročný a nejsem si jist, zda ji budeš považovat za vhodnou.

Jedna je už z minulého týdne:

Vezl jsem si z Písku
kus kančího řízku
než jsem si ho domů vzal
dobře jsem ho rozkousal

vezl jsem si z cest
bramboráků šest
než jsem si je domů sbalil
dobře jsem je pivem zalil

Jen si nejsem jist, jestli je to aktuální, je advent a s tím řízkem... ale vybral jsem opravdu to nejsolidnější, jinak tu mám v čerstvě popsáném sešitě i výborné inseráty, jako např.

Problémy vícečetných rodin s vytížeností WC vyřeší
naše chlazené prkénko zn. „Eskymák“.
Nabízíme možnost testovacího provozu!!!

nebo

Globální oteplování?
Využijte mimořádnou sezónní příležitost interglaciální doby,
průměrná česká domácnost ušetří 1237 Kč ročně na topení!!!

Milý Jene,
pro tebe mám samozřejmě také básničku, vlastně je to jen rozpočítadlo, až příliš reálné:

U želvího sprintu
do žita hoď flintu
u zmoklýho kšiltu
Napoleon byl tu
klikyháky na zdi
vrásky čelo brázdí
konec je všech Poustev
a jen Jen jde z kola ven

ale dá se to samozřejmě interpretovat i pozitivně, jen mě na to nenapadají žádné rýmy. A tak se těším, že někdy při doutníku a skleničce dobrého destilátu dopíšeme další sloky, aby to nebylo tak krátké a s tak blbým koncem.

Milý Žistene,

v leccem ti rozumím – až příliš často dobře se nám zdá, že jsme podváděni, vidíme, že jsme jen pióny ve hře, jejíž smysl nám uniká. Ale není to tak dobře? Kdo ti slíbil, že bychom měli být účastníky nějaké „spravedlivé a čestné hry“?

Jasně, žijeme uprostřed masivních manipulací. A tohle vše neodmítám, neskrývám se před tím jako ti, kdo si zaměřeni na dnešek snaží urvat co se dá, kdo si dál kupují své plasmové televize na dluh, uzavírají se ve světě seriálů a beznadějných Rajských zahrad. Naopak, o tom, co je Rajská zahrada v dnešním slovníku, jsem se dozvěděl náhodou, a co je fyzikální podstata oné „plasmy“ v televizní obrazovce nevím zhola nic – také nemusím vědět všechno. Nijak mě neuchvacuje, že slyším tanec v podpalubí potápějící se lodi. Připadám si, že sedím na opuštěném pohupujícím se zábradlí, na hranici „mezi“, která má a může nabízet bezpečí – a kouřím doutník, zamýšlen.

Nikdo neví, kam pluje loď, jejímiž jsme pasažéry, kdy se rozpadne na jednotlivé části, které nám budou ještě dost dobré, protože se dál udrží nad vodou. Nikdo neví, jaký fouká vítr a proč drží loď právě tento a ne jiný směr – ale to není věc, která by mi dělala těžkou hlavu. Ale vím, že vše, co nás může ve světě čekat, už spíš hrozí než slibuje, že žádná alternativa k tomu, co je, nebude „komfortní“, nebude pro všechny.

Nikdo neví, kam pluje loď, a leckdo se může domnívat, že existují tací, kteří někde ve skrytém „mozku“, na neviditelném kapitánském můstku této lodi vědí o tom, co je za beznadějně trčící přídíl. Domníváme se, že „oni“ znají souřadnice, vědí, „kde jsme“, že se jedná o únos, o spiknutí... že existují mapy cílových přístavů... Ano, leckdo by si chtěl „škrtnout“ u kormidla, ale pak se diví, jak je brázda za lodí klikatá...

Nejspíše tu není nikdo, kdo by dohlédl celý smysl plavby, nikdo, všichni se vezeme. Nejde o spiknutí, milý Žistene, maximálně o směšné hrátky o to, kdo dostane lepší kajutu, lepší místo u okna na horní palubě. Jde o to, že jsme ztratili, a nebo spíše sami nikdy neměli schopnost řídit loď, vypudili jsme kapitána, který nám byl nepohodlný, ale nejen to, ztratili jsme také důvod někam směřovat, nejraději bychom se zastavili, začínáme se bát, že nakonec přeci jen tato plavba skončí a před námi bude nějaká hrozivá jistota.

Milý Zikarine,

přikládám nějaké texty pro web www.kuraci.cz ze série „zakouřili jsme si“ tentokrát s tenkými doutníčky Salsa Gold – a o kouření v lázních vůbec. I když, ty potvoro, tam doposud není nic z toho, co jsem ti na vyvěšení dal.

Jistě se dá rozumět tomu, co napsal Michal, že záměrná masáž a rozpoutávaná nenávist vůči kouření a kuřákům je věci „spiknutí“, které má politické konotace a povahu nové „nekorektní korektnosti“. Ale podle mne je možné se na to podívat i z jiné, ekonomické stránky.

Většina z nás si ještě pamatuje dědečky, co měli ruce na prstech zažloutlé od bezfiltrových cigaret, k obrazu staršího pána patří důstojná dýmka nebo doutník – tedy zcela jistě se nedá říci, že by se kuřáci nedoživali vysokého věku. Ale teď se vytahuje jedna statistika za druhou, a argumentuje se škodlivostí, „boj proti kouření“ je samozřejmou součástí „veřejné politiky zdraví“. Co se to stalo? Nejvíce se trefujeme do základní motivace tohoto „honu na kuřáky“ když říkáme, že žít samo o sobě je nezdravé. Kuřákům bývá předhazováno, že mají častěji rakovinu, onemocnění srdce a cév, kdeco. Ale dávno před tím, než začal tento hon, tak každý věděl, že rakovina a infarkt jsou civilizační choroby, na jejichž rozšíření se podílí celá řada faktorů. Popřel, vyvrátil to někdo? Příčiny rakoviny? Nikdo neví, protože nikdo neví. A nemůže vědět do té doby, pokud nebude zkoumat, jaká je povaha života v živé buňce, tedy dokud neodpoví na otázku, proč i pro buňku platí, že žít samo o sobě je nezdravé a proč život není nic jistého a zabezpečeného. Tak proč tolik halasu? Proč takové nad-státní kampaně? Je to jednoduše, zdraví je přeci nejlepší byznys.

Na vině civilizačních chorob je způsob, jakým žijeme, žijeme špatně, ve stresu, v hluku, zplodinách, jíme potraviny, které stále více produkují chemické laboratoře, samá lepidla, umělá sladidla a barviva, dochucovačla, stabilizátory, kypřidla, ztužovačla, emulgátory... A že by ty desítky hnusných věcí v jídle a pití (které se každodenně za vlídného souhlasu „vědců na zdravý život“ nabízejí ke konzumaci) byly v součtu méně škodlivé než občasný kvalitní doutník? Troufám si pochybovat. Ale tady přeci vůbec nejde o racionalitu „zdravého života“. „Zdravý život“ i celá ta argumentace je přeci naopak zjevně iracionální. – jak by „to“ mělo vypadat?

A tak mi z toho vychází celkem jednoznačná motivace: při vši té honbě za zdravím a zdravými výrobky prostě jen na kouření padla při jakési divné „rozpočítané“ „černá tečka“. Vždyť to podstatné, o co tu jde, je vysoké DPH, co nejvíce přidané hodnoty konzumních věcí. A tabák? Nejdražší jsou kvalitní ruční výrobky z kvalitní suroviny. Nic víc už se na DPH přidat nedá, a tak je celý tenhle byznys věcí zemí třetího světa, nad kterými lze máchnout rukou. Obchodně – ekonomicky je tabák pro vyspělé země propadák, a tak je chápán už odedávna, proto je zatížen spotřební daní, a proto nemá perspektivu. A když už něco nezdravé být musí, když už je třeba mít jasného nepřítel, je třeba mít proti čemu bojovat... tak se nehodí nic tak dobře jako kouření, které vždycky mělo svoje zavilé nepřátele, nikdo je nemusel zvnějšku uměle vytvářet, motivovat. Měli bychom na naše stránky dát výzvu, aby si všichni dobře zmanipulovaní chrániči zdraví každý měsíc nakoupili alespoň tolik vitamíny obohacených, restrukturalizovaných a zase zpět o cereálie doplněných potravin, aby to naplnilo očekávání, které do boje proti kouření a za zdravím vkládá lobby ekonomického optimismu spotřeby.

Milý Honzo D.,

krytí měny zlatem a návrat ke zlatému standardu nic neřeší – problém vidím v tom, jak je chápán majetek, jak je chápáno vlastnictví vůbec. Jenže si nedovedu představit, že by tvoji monarchisté na veřejnosti vyřkli myšlenku, že každý majetek je nám do jisté míry jen svěřen.

Moderní ekonomie by to samozřejmě odmítla jako blábol - protože ekonomika je předmět „vědy“, která se zabývá jednáním vzhledem k majetku. Někdo to dotahuje do konce a tvrdí, že ani jiná jednání nejsou, že ekonomie je vědou o motivaci jednání vůbec. Zvláště behavioristé v tom dosáhli dokonalosti a dnes je z toho něco jako státní náboženství: všichni lidé jen naplňují svoje potřeby, a to do takové míry, do jaké si to mohou „dovolit“...

Předně je tedy třeba vyrovnat se s ekonomicko-sociálním myšlením tohoto přiblblého typu, a že je v docela slušném nástupu, stačí podívat se, co plodí náš parlament (ale i jiné skvělé zákonodárné sbory) za zákony – samé služby a potřeby. Ale to ještě není všechno, pak je třeba ukázat, v čem

spočívá redukce ekonomického myšlení vzhledem k majetku a vlastnictví. A to vůbec není jednoduché. Je třeba ukázat, co z našich vztahů se prostě do ekonomiky jako oboru jednání „nevejde“, co je ekonomii jako vědou deformováno, dezinterpretováno, co se nevejde do žádných jejích parametrů, koeficientů atd.

Kdo si je jist, že Duch vane kudy chce, ten to má snadné, ale je často nekomunikativní, každý může jeho postřehy brát jako dobré bonmoty, které mají platnost jen odtrženě od jakéhokoli celku, ale že jejich autor stejně chodí do práce a nakupuje v supermarketech.

Jestli chceš někam napřít pozornost, tak podle mne sem. A nemusí to být zrovna apokalyptický výklad o čísle šelmy a o klanění – snad se najdou i optimističtější způsoby, jak se s touto otázkou poprat – otevřít ji.

Napadá mě k tomu obraz který použil Pratchet v knize Malí Bohové – čím více lidí „věří v trh“, tím větší vliv trh má, ale jde to jen do nějaké míry. Žádný „malý bůh“ neroste až do nebe. Nakonec všichni jeho uctívači jen bezmyšlenkovitě opakují jakousi nesrozumitelnou mantru, ale jejich reálné chování je jiné. Stalo se to komunistům a stává se to teď hlasatelům trhu: že se z chrámů peněz a výroben automobilů stávají strnulé produkty zachraňované subvencemi vlád – to už vidíme. Modla trhu už se vyprazdňuje, její uctívání už nic nenabízí, žádnou jistotu, žádnou budoucnost. Je třeba se připravit na zcela nové formáty diskusí, tohle bude daleko zajímavější než zlatem krytá měna, kterou beztak někdo předhodil na internet jako udičku, a kdo ví k jakému prutu vede její vlasec.

Milý Jene N.,

ocelové piliny
tvoří obraz nevinný
obraz pěkně symetrický

seřadí se jako vždycky
z magnetických siločar
optimismus nebo zmar:
ocelové piliny
tvoří obraz zločinný
obraz pěkně symetrický...

Kdysi byl pro mne velkou výzvou krystal – uprostřed hlíny, amorfních hornin, všeho proměňujícího se a transformujícího se světa jsem našel krystal jako ohlašující se vstup řádu, memento. Ukazatel hodnoty, odkaz na geometrii jako vědu o prostoru.

Kdysi na návštěvě u tebe jsem si uvědomil, proč jsou pro mě ty seřazené magnetické piliny takovým „kamenem úrazu“. Je tu nějaká jiná cesta, mimo krystal, mimo geometrii, cesta směřující spíše rovnou k císlu a jeho vyjádření v křivce (kterou zpravidla nelze zkonstruovat geometricky). Je to cesta, která umožňuje vyhnout se krystalu a všemu, co je s ním kulturně spojeno, zvěrokruhu, magickým silám, hermetice... Železné piliny jsou amorfni a vytvoří takové křivky, jaké jsme schopné „zadat“ a v magnetickém poli namodelovat. Jsou ale také bez krásy (tedy pokud krásu nevidíš v rovnicích, kterými lze tyto křivky popsat). Ale také a hlavně jsou bez otázky trvání, protože platnost rovnic není „časová“, čas je tu redukován na jeden z možných prvků zadání, vektorizován do dalšího rozměru – proměny magnetického pole atd.

Obyčejný krystal soli, který jsem si nechával růst v solance kdysi ve školních dobách, i vápencové drůzy sintrových jezírek v jeskyních, bělostné čistotou uprostřed bláta a hlíny, křemenné zuby s vlákny milleritu, když jsme rozbili pelosyderit – zvou do světa tak, že je to dobrodružství, reálné dobrodružství poznání, při kterém svět zůstává „živý“ a člověk v něm není tím, kdo ovládá parametry, pánem „technologie dějů“.

Problém vidím v tom, že newtonovský svět je uhranut matematikou, a dokonce tak, že matematika byla povýšena na jazyk, kterým je popsán „svět přírody“... nevím sice, co to je „svět přírody“ a vidím, že z toho optimistického „čtení v knize přírody“ už namnoze zůstaly jen rozpaky.

Ale setrvačnost myšlení je veliká a z nosných myšlenek se stávají... ho-nosné fráze. O světě se dá leccos vypovídat, samozřejmě i jazykem matematiky, ale shodneme se snadno v tom, že každou takovou výpověď je také třeba v „normální“ řeči interpretovat. A nejen proto, abychom ji mohli technologicky využít a zvládnout tak zase nějaký kus „dění“, proměnit ho na standardizovaný a ovladatelný „technologický proces“.

Setkáváme se spolu v tom, že je třeba interpretovat to, co věda vypovídá o světě – ty s větším důrazem a důvěrou, že magnetické piliny vypovídají o tom, jak svět „je“. Pro mne také o leccčem vypovídají. O tom, co ztrácíme, o krystalech a drahokamech, které jsme uzavřeli do diod a tranzistorů, rozmělnili a potáhli nano-vrstvami polovodičů a vzácných kovů...

Matematizovatelné křivky fyziků jsou pro mne do jisté míry svodem, protože žijeme v jiných křivkách, v jiném čase než je ten vektorový a dělitelný do nekonečna. Základní jednotkou času je přeci lidský život, i ten fyzikův.

Milý W.,

kdyby bylo všechno tak jednoduché...

Ano, říkám, že kultura je v silném smyslu bezhodnotová - tím míním že hodnoty v kultuře jsou relativní, mají smysl, jistě, a dá se mluvit o celé řadě významů, dá se mluvit dokonce o tom, co je kultuře vlastní, tj. kultivaci jako procesu atd., ale jak to vše bude vypadat „z druhé strany“ (z pohledu Posledního soudu a věčnosti) - o tom víme a můžeme vědět houby.

Zkrátka ke kultuře nám Desatero neříká nic - a tak je to na nás, abychom se v tom nějak vybabrali, zkrátka dělali to, co považujeme za správné.

Problémem je to, čemu se říká „umění“ – tedy hudba, obrazy a výtvarná díla vůbec, divadlo ap. Tahle tzv. „vysoká“ kultura totiž dost často fušuje do věcí kultu – tedy otevírá otázky, které jsou svojí povahou přímo vázané na to, co je věcí hodnot – tedy především Desatera, ale v širším ohledu vůbec problematiky zobrazování (a ikonoklastismu), hudby (ve vztahu profánní a sakrální hudba) a v souvislosti s tím také s divadlem, které se staví jako „svět o sobě“.

Paradoxně je to podle mne tak, že kultura v čistém slova smyslu je o životě, zatímco to, čemu se říká spíše „umění“, je třeba zkoumat zvlášť a vlastně to nemá s kulturou mnoho společného. Takže slovo kultura používám pro takovou oblast jednání, která dává formu tomu, jak jednat a jak se rozhodovat ve světě, který již není nijak sakrálně zajištěn a zastřešen.

Opakuji se – jde o takovou oblast jednání, ve které se nedá ptát, zda rozhodování o té či oné variantě možného jednání má smysl vzhledem ke spáse - tedy vzhledem k hodnotám, které přesahují aktuální rozvrh, aktuální čas. Možná jsem slovo kultura zvolil nevhodně, ale jaké jiné se nabízí? Kultura, tak jak to slovo snažím vymezit a omezit, používám na označení oboru jednání, ve kterém se člověku nabízí prostor svobody v tom smyslu, že to není svoboda libovůle a negace. Tady spočívá základní rozdíl mezi svobodou (chápanou pozitivně) a vzdorem proti řádu věcí. Tohle je „hranice“, kterou je třeba popsat, identifikovat v běžném jednání, aby bylo možné diskutovat s těmi, kdo jsou zastánci zmytizované „Svobody“ (bez hranic) na straně jedné a těmi, kdo jsou zastánci do světa staženého „Řádu“ na straně druhé. To podstatné, co moje pojetí kultury přináší, je odstranění neřešitelného konfliktu mezi svobodou a řádem.

Kultura se otevírá pro svobodu člověka, ale zvrací se do nesvobody, pokud není zajištěna, orámována řádem, pokud není vnímána jako prostor, který je zajištěn řádem.

Snažím se vymezit takový obor jednání, ve kterém mi nikdo nemůže říkat, co je správné, jinak řečeno, jde o takový prostor svobody, který mi dal Bůh – a svoboda je zde spojena s odpovědností mne jako osoby. Ale ne vůči nějaké instituci; není ve světě instance, která by mě v tohle smyslu mohla „zkoušet“ nebo vést k odpovědnosti.

Milá Hanko,

nevím, jestli jsem moudrý muž, jak jsi psala, ležím tu v lázních v horké vodě a píšu dopisy přátelům, dětské říkanky pro vnoučata, a tak ti posílám také jednu.

Modrá a zelená voda
v čem je tu spor a v čem shoda
shoda je ve stříbře hladiny
shoda je ve zlatě hlubiny

Modrá a zelená voda
v čem je tu spor a v čem shoda
spor je v tom proč stříbro zčernalo
a zlato v hlubině zůstalo

Milý Petře,
tenhle dopis už ti píšu dlouho, už několikrát jsem začal a nespokojen přestal, ale teď už to nejde odkládat, jde o příliš silnou příležitost.

Staří Řekové vnímali hudbu jako systém tónů, my bychom řekli, že až „abstraktně“, velmi je zajímaly vztahy mezi nimi. Hudba byl obor praktický, protože bylo třeba konstruovat nástroje, ladit je apod., ale jako celek šlo o obor, který spíš než co jiného připomínal pozdější po-helénský svět matematiky čísel. Řekové, kteří dobře znali geometrii, v hudbě objevili dobře čitelný svět harmonie, i se všemi nepravidelnostmi, se všemi rozdíly mezi sníženým a zvýšeným tónem atd. A tenhle svět měl samozřejmě velkou afinitu ke gnózi, neboť jak by tóny mohly „nebýt symboly“... jak by mohla mít harmonie „profánní“ charakter, být odtržena od světa Bohů, když slovo profánní ještě nemělo takový význam jako dnes?

Ale my už tomu jen ztěžka rozumíme, my jsme „zesvětštili“ co se dalo, opustili klavíry se dvěma černými klapkami, náš znějící svět „temperujeme“, trefujeme se „mezi“, čas od času pak romanticky využíváme právě to zvláštní napětí vůči dokonalosti.

Izraelité naproti tomu vnímali hudbu a zpěv jako oslavu Boha a moc si s ní hlavu nelámali. Zjevně

ale rozlišovali mezi hudbou duchovně povznášející (hudbou modlitby) a zpěvem roz dováděných kumpánů (viz Ex 32,18 - Mojžíš, který se vrací z Hory a jasně rozpoznává, že slyší z ležení Izraelitů opilecký zpěv). Hudba, to je hlavně melodie zpěvu žalmů, chval a nástroje tu hrají doprovodnou roli. Ve stejném smyslu se pak formovaly i raně křesťanské zpěvy liturgie a denních modliteb – podstatná byla hlasová linka, bez ohledu na počet slabik se různé verše v některých částech „rozeznávaly“ stejnými hlasovými - melodickými ornamenty.

Dlouho se mohlo zdát, že se tyto dva světy, řecký a hebrejský, nikdy nepotkají. Ale potkaly. Není nutné se tím zabývat detailně: konstatujme, že hudba se (v post-řeckém pojetí tónů) stala materií skladby, a liturgie jako základní denní rituál křesťanského života se stala základní hudební formou, resp. několika po sobě jdoucími formami podle částí liturgie. Bylo jen otázkou času, kdy se toto spojení rozpadne: nejprve se to stalo v orchestrálních „mších“, a pak se to, čemu říkáme „vážná hudba“ od křesťanské modlitby osamostatnilo zcela. Ale hudba, která opustila liturgii, neztratila jen pevnou formu, ztratila především vazbu na Slovo a hlavně melodii dotvářející zpívaný verš. A to je moment zásadní, neboť hudba nemůže být zcela beztrestně a dlouhodobě „neutrální“, amorfní materií jakékoli „skladby“. K čemu pak má být skladba? Jakou roli má hrát ve světě? Roli muzaku, který plyne z reproduktorů v obchodních domech, který se nesmí omrzet, ale také nás nesmí vyrušit, vytrhnout? Roli písniček s aktuálním textem, svérázných aktuálních „modliteb“ i banálních poselství? Má být nějakou „uměleckou“ hodnotnou ze sebe samé? Jistě může být a vždy byla hudba také „jen“ kratochvilná, ale což je svět jen velká kratochvíle, doplněná udržovaným muzeem „umění“, jak by se z dnešního pohledu na hudbu mohlo zdát?

Domnívám se, že ne, že existuje hudba, která zní tak, jak znít má, a také že existuje hudba, která zahlušuje, odvádí od toho, co má být slyšeno. Že je to hudba vzdoru a negace. A nepozná se nějak lehce podle žánrů, neumíme o ní mluvit.

A tak příkládám jeden článek, který mi neotiskli v časopisu pro duchovní hudbu, že prý by pojetím andělů mohl mást čtenáře.

Hudba jako princip stvoření

Když před několika lety proběhly sítí kin filmy trilogie Pán prstenů, bylo možné nalézt články o Tolkienovi v časopisech nejrůznějšího zaměření. Dalo se čekat, že někdo „zdvihne“ i téma, které se doslova nabízí, paralelu ke knize Genesis v úvodu ke knize Silmarillion. Ale tato kniha není příliš čtenářsky vděčná, trůní sice v mnoha knihovnách, ale málokdo ji četl, a tak jsem se zasvěceného článku o „hudbě Valar“ nedočkal. Jako i v jiných případech tedy nezbývá, než abych se alespoň o laický úvod do tohoto tématu pokusil sám.

Nejprve krátký popis obsahu: první stvořitelství akt suveréna (řekněme boha) bylo stvoření bytostí, které byly schopné vnímat témata, která jim „odkryl“. Nikoli „naslouchat“ ve smyslu znějící řeči, jak vyplývá dále. Dával jim poznat, jaká jsou jeho očekávání, předkládal jim hudební témata a oni zpívali. Jejich hlasy zněly jako nástroje. Dlouho však zpíval každý sám – podle toho, jak každému z nich odkryl část své mysli. Ostatní poslouchali a snažili se porozumět souvislosti toho, co jim bylo odkryto, toho, co sami zpívali, a toho, co slyšeli jako hudbu od ostatních. Pak bůh svolal všechny anděly a vyjevil jim „mocné téma“ s přáním, aby společně hráli „Velkou hudbu“. Oni v tomto okamžiku nevěděli nic víc, než že to, co jim odkryl ze své mysli, je nepodstatně větší a důležitější než vše, co bylo doposud. Byl to velký úkol, na který se doposud svým zpěvem a poslechem připravovali. Teprve později se dozvědí, že jim tím dává podíl na aktu stvoření, jímž je zaplňováno „Prázdno“. Teprve později se ukáže, jaký smysl má pokyn, aby oni sami dané téma rozvíjeli, aby byli kreativní. Jejich společným zpěvem vznikla Velká hudba, naplnila Prázdno a ono už nebylo prázdno.

A tehdy vystupuje jeden z největších andělů a chce zvětšit slávu svého tématu, toho partu, který mu byl vymezen: a to byl vlastní pád anděla, od tohoto okamžiku už hudba nezněla jako jeden souzvuk, ale tříštila se a zněla jako rozbouřené moře. A padlý anděl už chtěl víc než jen zvětšit své téma, chtěl dát své vlastní hudbě (a skrze ni sobě) sílu naplnit Prázdno.

A tíže padala na ty, kteří mu byli blízko, a někteří, zmateni se k němu přidávali.

Ve dvou fázích pak bůh reaguje na nový charakter hudby – v prvním nabízí spojení toho, co se rozpoutalo, do jednoho, byť dramatického celku. Ale padlý anděl už zašel příliš daleko a jeho odpor je cílevědomý. V dalším kroku pak zněly vedle sebe hudby dvě – jedna teskná, s hlubokou silou, a jedna ryčná, okázalá. A ve třetím kroku bůh hudbu zastavil. Bylo ticho, do kterého pak mluvil. Dovolím si krátký citát:

A ty, Melkore [padlý anděl], uvidíš, že nelze hrát žádné téma, které nemá svůj nejhlubší zdroj ve mně, a že nikdo nemůže změnit hudbu mně navzdory. Neboť ten, kdo se o to pokusí, se prokáže jen jako můj nástroj k vytvoření ještě podivuhodnějších věcí, jaké si sám vůbec nepředstavoval. Tu dostali Ainur [andělé] strach a zatím nechápali slova, která jim byla řečena... následovali ho a když přišli do Prázdna, Ilúvatar [bůh] jim řekl: „Hle vaše hudba!“ a ukázal jim vidinu – dal jim zrak tam, kde byl předtím jen sluch; a spatřili před sebou zviditelněný nový Svět ...

Na pouhých třech stránkách je tak vytvořen obraz hudby, která zazněla jako předobraz světa. A jde o tak vnitřně jednotný výklad, že ho můžeme chápat i jako východisko pro výklad hudby samé. Hudba předchází vizualizaci světa. A předchází dokonce vyslovení. Naplňuje prázdno, hudba je „harmonii sfér“ a v ní byl také otevřen prostor svobody, vedoucí k pádu tam, kde „téma“, jednotliví myšlenka, vychází z pýchy a následného odpadnutí od boha. Naplňuje prázdno a zároveň vytváří disharmonii a dokonce jakýsi antistvořitelský akord, který může v jistém smyslu a odvozeně znít sám o sobě, proti záměru stvořitele.

V celém dalším Tolkienově díle pak už hudba nehraje žádnou významnou roli, ale je zde příslib: na konci věků, až budou „všechny hlasy na svém místě“, bude znovu znít Velká hudba – naplní se všechno touto hudbou a Prázdno už vůbec nebude.

Kreativní akt Znějící Velké hudby nevytvořil nějaký uzavřený svět: pro svět otevřela hudba základní meze, danosti, řád – tedy opět „otevřela témata“, ale Tolkien zdůrazňuje, že jsou ještě ty části boží mysli, které nebyly odkryty andělům, jsou to chybějící díly do skládačky věků a dějů, bez nichž nelze porozumět historii dříve, než se završí. A tak, ačkoli je svět načrtnutý hudbou andělů jako znějící akord a skladba, je stále otevřen pro to, co je nové. Na jedné straně již vše, co mělo

zazní na počátku, zaznělo (stalo se skutečným), ale k celku uskutečnění vede cesta přes životy lidí, jejich svobodné jednání, i přes jejich selhání a vzdor vůči bohu.

Dá se tedy i na život člověka dívat jako na rozehrávání partu – toho, co jsme nahlédli z boží mysli, z východisek, která nám byla dána. Poselství těchto prvních stránek Silmarillionu je zjevné: ve všem, co děláme, je podstatné, zdali nasloucháme a rozvíjíme spíš melodii toho, kdo má kreativní moc, nebo zda se chytáme motivů, které se obracejí proti ní, motivů, které mají svůj původ jinde, než v Bohu.

Tolkien byl za tento svůj úvod Silmarillionu kritizován křesťanskými teology, protože se neдрží knihy Genesis – jeho bůh přenáší část stvořitelských aktů na anděly. Svět prý ve své konkrétní podobě je u Tolkiena nikoli stvořením, ale „výtvorem andělů“, něco jako dnešní civilizační slupka je výtvorem člověka. Myslím si, že je to výtka směřující zcela mimo Tolkienovo poselství. Andělé jsou v posledku „jen“ jeho nástroji (viz citát). Tolkien ukazuje zdroj jednoty a zdroj rozporu ve stvoření – a ukazuje, že se nás to týká. Je podstatný rozdíl mezi tím, co bylo na začátku a co bude na konci. Součástí stvoření byla „aktualita“, počátek, a také směřování ke konci. V tom jdeme životem nezajištěni, protože nikdy s jistotou nevíme, na jaký motiv v tom či onom své jednání navazujeme – kdy selháváme a kdy naopak obstojíme. Dřív než začneme mluvit, dřív než uvidíme, dřív než si uvědomíme důsledky svého jednání, jde o to souznít s Bohem – tentokrát s velkým B – protože jedinou alternativou je souznít s tím, kdo se proti Bohu obrátil. Je to úkol, ve kterém musíme být otevřeni pro to, co je „výzvou“. Tolkien nepsal teologické pojednání, jde o literaturu, a inspirativní literaturu. Chceme-li souznít s Bohem, pak není důležité, jak komplexní a prokomponovaná je „hudba“, kterou vytváříme. Souznít lze stejně tak prostým popěvkem jako symfonií. A stejně tak se lze s Bohem mýjet – a svou produkcí přispívat k neladu.

Tolkien varuje: hudba padlého anděla v sobě obsahuje leccos, neboť on zná Velkou hudbu, dovede převzít nejrůznější prvky, zejména ty oslavné, triumfální, zajištěné, vítězné, ale dovede zneužít i jiné, skromnější polohy, které nám „jen“ zabraňují vztahovat se k celku, které nás ukolébávají, nabízejí falešné jistoty a snadno dosažitelné cíle. Snad proto je důležité stále znovu a znovu ohledávat elementární pokusy souznít, nepřiliš vázané na zajištěné a ověřené rytmy, melodie a akordy světa.

Tolkien mluví o hudbě a jen naznačuje význam slova, ale mohl víc, aby se nedostal do problémů s teologií janovského zaměření? Hudba jsou pro něj volně řečeno „myšlenky předcházející řeč“ – tím, jak se dají nahlédnout, jak se pak odvíjejí, rozvíjejí – ve významech, výrazu, vzájemných vztazích, jak vytvářejí bohatství a krásu. Hudba je pro něj v tomto smyslu základ světa.

Nechceme se z toho myšlenkově inspirovat?

Brání nám v tom zkušenost opačného pohybu v „křesťanských“ dějinách – kdy se hudba postupně odděluje od (liturgického) slova, jak se stává „sama sebou“. Podle různých autorů tento proces vrcholí u Bacha nebo u vídeňských klasiků. Ale v jednom je prostor pro možnou shodu: hudba sama o sobě bez vazby na slovo dlouho „nevydrží“, rozpadá se na „žánry“, orientované na svět, ztrácí vazby na Boha se projevuje markantně.

Jsme lidé – bytosti navázané na slovo, žijící skrze slova, bez nichž nedovedeme sdílet svět s druhými. Nejsme andělé, kteří pro sdílení řeč nepotřebují. My si představujeme chór andělů jako souzvuk chvalozpěvu – Tolkien popsal jiný obraz, zdánlivě zcela opačný: chór andělů předznamenal svět, když zrcadlil to, co se andělům zjevilo z boží mysli. Je ale mezi těmito obrazy tak velký rozdíl, jak se na první pohled zdá? Neměl by být svět (tak jak byl předzpíván) jednou velkou oslavou Boha, zároveň pro nás (po pádu) neoddělitelně provázanou se vzdorem vůči Bohu? Ať tak či tak, Tolkien vytvořil v úvodních stranách této knihy hluboce založený obraz, který nás může v mnohém inspirovat, ukázat nečekané souvislosti. Neměl by být opomíjen, projít okolo nás bez povšimnutí.

Milý Martine,

trochu jako výtku zaznělo tvoje proč vždycky hraješ trochu jinak než ostatní, nebo v jiné formě proč musí ostatní hrát podle tebe? Lhal bych, kdybych tvrdil, že nevím, ale i tady platí „vím víc, než jsem se dozvěděl“. Hrál jsem na kytaru od čtrnácti, ale ať hraji jakkoli dlouho, jsem stále nespokojen s tím, jak většina lidí rozumí rytmu, jednotlivé tóny se mi neřadí v melodii tak pěkně do chlívků jako na notové osnově, nějak nejsem schopen vnitřně přijmout ty příčné

čáry rozdělující hudbu do taktů. Možná je to důležitá pomocná struktura, ale „život je jinde“. Čas od času se mi podaří hrát tak, jak to „má být“, trefit se s provedením skladby do daného času, místa. Ve většině případů si na začátku přehraji pár motivů, probírkám melodii, snažím se vnímat spoluhráče, dostat se tak „do skladby samé“. A ta mě pak vede. A samozřejmě že pak nepřiznávám některé příznačné, dělím na tři, když „se má“ na dva, ale není to žádný ornament, je to vnitřní členění celku, který jako by se sám bránil zjednodušení na skladbu přehranou hodinovým strojem. Nechci hrát podle partitury a metronomu, na který by mnozí chtěli zredukovat žitý čas. Znáám desítky hráčů, kteří jsou na tom technicky mnohokrát lépe než já, ale nejsou to podle mne muzikanti. Třeba je většina posluchačů zahrnuje obdivem, protože se jim daří zakrýt technikou základní chybu – produkují jen tóny, zvuky, partituru. Nehrají skladbu. Jistě je třeba, aby hráči v orchestru především standardně zahráli svůj part, a jistě nelze stále znovu a znovu reprízovat improvizaci na dané téma. Ale za sebe to neřeším: hraji pokaždé, jako by to bylo poprvé, a zároveň jako by to bylo naposled. A vlastně tohle všechno není jen o hraní na kytaru.

Milý Honzo M.,
ti co vtipnou kaši jedí
jak je to se světem vědí...

ale neboj, tobě nebudu psát říkačky, spíš něco o Možnosti, neboť jak jsi sám poznamenal „Možnost? Není-li jiná možnost...“

Ptal se mě kdysi jeden blízký známý, jaký že to mám redakční záměr, kdy uveřejním nějakou „proklamaci Možnosti“, jak to vlastně myslím: Možnost jako „jednu z možných“, jako to, co je „jen“ jedna z mnoha variant, a nebo zda jde o „právě tuhle“ možnost, jako něco, co se stalo navzdory vazbám kauzality v zeslabení takových vazeb, nebo třeba možnost jako krok stranou... pozorně jsem naslouchal.

Tak i tak, a víš to dobře sám, snědl jsi nejméně tolik vtípné kaše co já: jak je to s druhými? Je vůbec nějaká možnost sdílet? Víím, že jako příznivec omezené sdělitelnosti a zasvěcenectví upřednostňuješ „výběrovou komunikaci“ – a pak si můžeš s druhými i „pomlčet“. To já také. Ale od počátku a stále věřím ve Slovo, které zazní ve chvíli, kdy zaznít má, slovo potroušené po čekárnách, ztracené zdánlivě v bláznivých zápiscích a nebo až příliš otevřené pro aktuální situace, třeba pro tebe zcela naivní a mylné. Možnost – to je projev důvěry, že znovu a znovu lze mluvit s druhými a že znovu a znovu lze převyprávět svět. A že stále nové a nové převyprávění světa je v něčem zcela zásadní a důležité.

Milá Olčo,

píšu ti z lázni a snad je to tou šílenou akustikou haly s hučícím bazénem, že se mi tu v hlavě líhnou samá hudební témata, a tak se mi v hlavě vylíhlo, jak kdysi jen lehce omluvně mávla levou rukou nad klaviaturou sem tam, když nebylo nutné všechno na basech „vyhrávat“ do detailu; bylo cosi podstatnějšího v té chvíli.

Co je podstatné teď? Nad čím můžeme „mávnout rukou“ a čeho se naopak držet? Nevím, naposledy jsem od tebe dostal pár řádků kritiky Trivia, - a беру to jako vyjádření jakési sounáležitosti – ano, právě nad těmi několika detaily mávám rukou, trochu se stydím, ale není to z ledabylosti, nechci být flákač a snižovat latku, jen se prostě čas od času řeší podstatnější věci.

Co je podstatné teď?

V jednu chvíli je třeba vidět, že nejsou žádní „velcí“ a „mistři“, kteří stíhají všechno a od kterých můžeme očekávat dokonalost.

Milý Petře,

„Proč se snažit a ne spíše resignovat“ – tak by se dala přeformulovat stará filosofická otázka „proč

je spíše něco a ne nic“. Ale v této podobě už je částečně odpovězena, protože re-signace je odvolání svého podpisu.

Signovat – dávat věcem světa tvar, znamená podepisovat se, stejně tak, jako kameníci, kteří zanechávali v kvádrech středověkých chrámů svoje značky. A dějiny Evropy směřují stále víc k tomu, co je za tím vším: jsem to já, ty, každý jednotlivě, kdo dává věcem světa tvar. Kdo dává tvar vztahům, kdo je tím, kým je, pro druhé. Celé dějiny Evropy je možné z jednoho ohledu chápat jako postupné odkrytí možnosti vzít svůj „podpis“ vážně.

V tomto smyslu, a právě v tomto smyslu, je poselství Evropy nadřazeno kultuře islámu, a pro všechny, kdo uvažují v dostatečně velkém kontextu, není islám v posledku pro evropské myšlení konkurencí. Je vnímán jako mocenská a politická hrozba – ale co to znamená?

Podstatný spor, kulturně založený a zásadní, vede evropské myšlení na dvou frontách:

Na jedné straně proti těm, kdo se nechťejí přímo podepisovat, kdo vyznávají manipulaci, kdo nevěří člověku jako nezjednodušitelnému individu, odpovědnému za svůj život. Aby měl podpis smysl, musí se opírat o přesah přes svět; samozřejmě že vše, co se stalo, bude zapomenuto a nic nebude odčiněno, o tom není pochyb, to platí ve světě. Ale kromě toho je tu ještě jeden rozměr – a tou je jednota lidského života ve vztahu k věčnosti. Ti, kdo manipulují, se snaží donutit člověka, aby přijal svoje místo „ve světě“, aby se vzdal jakéhokoli přesahu, aby se obrazně řečeno „klaněl“ tomu, co ho přesahuje ve světě, v rámci světa.

Na druhé straně pak je tu alternativa – útek od světa, jak je možné mu rozumět v kontextu evropské tradice. Tak se stále častěji setkáváme s vlídným, neambiciozním a zdánlivě pokorným „vyklizením světa“, ideově podloženým směsí východních náboženství – a právě tady je třeba vidět největší kulturní ohrožení, právě tady je třeba se jasně postavit na stranu aktivity, jednání a odpovědnosti za ně. Kdybychom tak nečinili, odvede nás to z Evropy do jiných, nepřijatelných duchovních souvislostí: „proč se snažit a ne spíše odejít do bezdomoví, nechat věci plynout?“

Milý Jiří,

posílám ti pozdrav z lázní, kde si předvánoční pobyt krátím skládáním rýmovaček pro vnoučata:

Chci sníst tisíc banánů
na Štědrý den na Annu
a na Svatého Ducha
mi banán kouká z ucha.

A zároveň píšu přátelům dopisy a nahrazuji tím novoroční přání. Je to s těmi veršičky těžké, protože se k banánům po ránu cpe stádo beranů, z parkánů se dívám na vránu... chce to velmi mnoho zdrženlivosti a skromnosti. A v té adventní pokoře se tedy snažím, aby i v té lapidární formě zůstalo vysloveno jen to, co vysloveno být má. Je to řehole.

A při té příležitosti si uvědomuji, jak jsem ti za mnohé vděčen, protože jako správný borec okresního formátu jsem se mohl kdysi rozložit v té snadnosti úspěchu, ve své napřenosti k aktuálnímu efektu – a tys mi ukazoval, jak se před člověkem otevírají stále nové a nové horizonty a že není dobré se spokojit jen s tím, ve kterém jsem dosáhl dobrého místa, ze kterého „mám přehled“ a zdánlivě „kontroluji terén“. Ukazovals mi další horizonty jako způsoby myšlení... až jsem ti jednou musel říct, že zásadně nesouhlasím, že se vše do horizontů uzavřít nedá, že je třeba se vydat „jinam“, jinudy...

Možná jsem se v něčem vrátil, možná překročil Rubikon. Jsem přesvědčen že člověk nežije v jednom „meta-horizontu“, který si i přes všechny změny stanoví a horizontů bere sebou. Spíš rozumím věci tak, že žijeme v mnoha vrstvách porozumění, ve které podstatou roli hraje řeč, ale také znění a všechno to, co je zdrojem a materií našich myšlenek a aktivit. A některé z těchto vrstev „myšlení“ v širokém slova smyslu jsou prostupné zcela jinak než „viděný“ svět horizontů, prostoru. Jsou roviny sdílení, které jsou mimo-prostorové, jen znějící, nebo prostě sdílené.

Ano, existuje jednoznačný primát viděného světa a je třeba se „naučit komunikativní řeči“, nějaké „mateřštině“, a skrze ni pak hledat meze komunikativnosti. Teprve s řečí vázanou na platonovsko-patočkovský svět světlin je to možné bez úplné závislosti na „silách“ světa, je možné znovu (už

jinak než starozákonní Židé), „slyšet hlas“, je možné „vědět víc, než jsem se dozvěděl“.

Vím velmi dobře, žes o tom všem také přemýšlel a ve svých přednáškách a vyprávěních čerpal z toho, co je v poznání „intimní“, skryté, co vyplývá z blízkosti jiné než prostorové, a co je zároveň v komunikaci „limitní“, aktuálně se rodící ve vysloveném a slyšeném. Nešel jsem tvou cestou, jsem nevděčný žák, ale čas od času se vrátím, projdu názory, které jsem měl jako někdejší „borec okresního formátu“ a přemýšlím, jak bych nyní tehdejšího Josefa oslovil: rozhodně bych to neuměl lépe, než jsi to tenkrát učinil ty.

Milá Jarmilo,

vím víc, než jsem se dozvěděl, navzdory všem empirikům, navzdory všem fyziologům kteří chápou „smysly“ jako komunikační kanály mezi uzavřenou monádou izolovaného organismu a „světem“, navzdory všem redukcionistům. A myslím si, že je to docela obyčejná schopnost člověka, v tom nejsem nijak výjimečný, jen na rozdíl od jiných vím o tom, co jsem se nedozvěděl. Mluvím o tom, co znamená „vědět“ pro porozumění světu, druhým, sobě samému.

Chci převyprávět svět, aby do něj bylo zahrnuto to, co jsem se nedozvěděl, a tak tématizuji co to znamená pro porozumění kultuře jako oboru jednání, a umění jako výsledku lidského kreativního jednání: co znamená, že obraz nelze redukovat na barevné skvrny, že hudby nelze redukovat na zvuky strukturované do vzájemných relací... Ptám se, co je řeč, když mi umožňuje toto vše formulovat a hlavně a zároveň – dorozumívat se se svými blízkými. A ty tím asi trpíš, protože té řeči je někdy až moc, a může se to zdát zbytečné – vždyť každý z nás přeci ví víc, než se dozvěděl, a přitom některým věcem tak jako tak nerozumí, není to žádná výsada, spíš tíha vědět o tom.

Milý Jendo,
ty bys chtěl jet do lázní?
Rozmysli se, neblázni!

Nechce se mi do toho, je to takové zvláštní téma, ta vaše generace lidí vyrostlých v příležitostech poloviny devadesátých let, první „nezasažené“ generace dnešních pětatřicátníků, čtyřicátníků. Víím, že ses nikdy neprofiloval jako příslušník generace, ale jde to sledovat v mnoha rozměrech, tu afinitu, blízkost, shodné základní zkušenosti, které činí vztahy s ostatními příslušníky této skupiny tak snadnými. Do téhle skupiny se dostal kde kdo bez ohledu na to odkud pocházel – pokud dovedl „prorazit barieru“ zavedené společenské formy. Bylo tak jednoduché dostat se tam, kde se něco dělo, vycestovat do Ameriky, toulat se po světě a zase se vrátit. Mám kolem sebe tučet takových lidí, mnohdy mi velmi blízkých.

Taková podobná byla už jedna generace, ti, kdo prožili svoji „dobu rozjezdu“ na konci šedesátých let, a já jsem vnímal ozvuky krizí a „ztráty iluzí“ této generace, která se zčásti ztratila v emigraci, zčásti vrátila na amnestii, zčásti rovnou resignovala...

Tentokrát máte, zdá se, daleko větší štěstí a „příhodná doba“ trvá už skoro dvě desetiletí. Dostali jste velkou příležitost a pomalu bude zajímavé se začít ptát: jak jste ji využili?

„Žijeme si jak chceme a vůbec jsme si nevšimli, že už je nám třicet a další rok je za dveřmi...“
tak nějak to zpívali naši kamarádi v klubu: velké příležitosti, které vám tahle doba nabídla, způsobily, že jste mohli odložit celou řadu podstatných rozhodnutí o svém životě. Ale jaká vlastně byla vaše „klukovská přísaha“, která vás vede ve vaší vzájemnosti, a k čemu že vás váže? A jaké je povaha té svobody, které si ceníte?